

УДК 378:[37.015.31:7](477) «712»

Г.П. ШЕВЧЕНКО

(Луганськ)

РОЗВИТОК ЕСТЕТИЧНОГО ВИХОВАННЯ У ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ УКРАЇНИ НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ

Ключові слова: естетичне виховання у вищій школі, естетична культура, принцип естетизації.

Постановка проблеми. Роль краси в людському суспільстві дає підстави відносити її до найкращих здобутків світової культури, до надбань загальнолюдських цінностей. Осмислення світового досвіду естетичного виховання, в тому числі й в Україні, дає змогу інтегрувати його в єдиний цілісний культурно-освітній процес, що буде сприяти духовній еволюції людства.

Загострення проблеми гуманізації навчального процесу у вищих закладах освіти України в сучасний період пов'язане з потребою звернення до внутрішнього світу людини, розкриття її потенційних здібностей. Необхідність звернення до духовного світу майбутніх спеціалістів у процесі навчання викликане посиленням ролі людських ресурсів в організації різних сфер матеріальної та духовної діяльності членів суспільства. Україна наслідує світові тенденції, пов'язані з використанням людського фактору в соціокультурному, економічному розвитку сучасної цивілізації.

Проблеми естетичного виховання учнівської молоді посідають чільне місце в українській педагогічній науці. Слід вказати на оригінальні підходи до естетичного виховання в педагогічних теоріях і практиці видатних педагогів С.Миропольського, В.Верховинця, А.Макаренка, В.Сухомлинського та ін., на їхні ідеї про необхідність створення системи безперервної естетичної освіти і виховання учнівської молоді [1, с. 23-24].

Не менш важливе значення має естетичне виховання студентської молоді, проблема його стану у вищих навчальних закладах України сучасності. Вища школа історично була створена як середовище не просто культури, а й джерела народження вищих духовних цінностей, у тому числі й естетичних. У вищій школі, яка здійснює професійну підготовку, на завершальну стадію переходить процес формування світоглядних установок особистості (світосприйняття, світорозуміння, світовідношення). Навчання у вищому закладі освіти – це момент, коли молода людина здійснює вибір смислу життя у відповідності до моральних та естетичних ідеалів.

Проблема естетичного виховання студентської молоді особливо актуальна в наш час унаслідок визнання особливої значущості естетичного у визначенні ціннісних орієнтирів майбутнього спеціаліста, розвитку його емоційно-почуттєвої сфери, високого рівня людяності і творчості. Спостерігається невідповідність між значущістю естетичного виховання, його місцем у формуванні внутрішнього світу людини, її духовності і станом естетичного виховання у вищій школі, який має розвиватися і вдосконалюватися. Вивчення накопиченого досвіду естетичного виховання в історичному контексті у вищих навчальних закладах дасть змогу в нових умовах застосовувати позитивне та створювати нові концепції виховання студентської молоді.

Доцільність і актуальність дослідження зумовлена необхідністю узагальнити досвід естетичного виховання у вищих навчальних закладах України, виявити про-

відні тенденції естетичного розвитку студентської молоді, форми і методи естетичного впливу на особистість, що дасть можливість використовувати естетичні надбання педагогіки вищої школи України в країнах дальнього зарубіжжя. Саме в цей період в Україні відбувався активний розвиток теорії і практики естетичного виховання у вищій школі, накопичувався досвід формування естетичної свідомості студентської молоді, естетичного образу світу, загальної культури, естетичного ставлення до праці, творчості, поставлені питання про взаємозв'язок релігії і мистецтва, естетичних і релігійних цінностей.

Аналіз досліджень і публікацій. Аналіз численних наукових праць досліджуваного періоду і сучасності свідчить про те, що проблеми естетичного виховання школярів і студентської молоді в різних аспектах розроблялися досить плідно. Філософські проблеми естетичного виховання особистості розкрили В.Мазепа, Г.Квасов, В.Михальов, В.Кудін, Л.Левчук, О.Семашко, С.Кримський, А.Комарова, В. Личковах та ін.; загальнопедагогічні та психологічні – А.Алексюк, О.Киричук, І.Зязюн, В.Андрущенко, В.Галузинський, М.Євтух, О.Олексюк, О.Глузман, Г.Троцько, Ж.Юзвак та ін.

Проблему естетичного виховання й естетичної освіти школярів досліджували С.Жупанін, М.Артеменко, І.Зязюн, Л.Коваль, Н.Миропольська, А.Щербо, Д.Джола, Г.Шевченко, В.Бутенко, А.Капська, Г.Тарасенко, О.Ростовський, Л.Масол, О.Дем'янчук та ін.

Естетичне виховання у вищій школі вивчали А.Алексюк, О.Рудницька, Г.Падалка, В.Дряпіка, А.Комарова, В.Кудін, Г.Кутузова, М.Лещенко, С.Мельничук, Т.Рейзенкінд, Б.Шляхов, О.Щолокова та ін.

Теоретичні основи естетичного виховання розробляли відомі російські естетики О.Буров, Ю.Борев, Л.Столович, М.Каган, А.Зись, Л.Печко, О.Торшилова, В.Разумний, М.Кіященко, М.Лейзеров та ін., педагоги і психологи – Д.Кабалевський, Б.Неменський, Є.Квятковський, Б.Лихачов, Б.Юсов, В.Кузін, М.Верб та ін. Питання естетичного розвитку і виховання студентської молоді розробляли О.Лармін, Г.Петрова, У.Суна, В.Толстих та ін.

Проблеми естетичного виховання в культурно-історичній динаміці були предметом уваги цілого ряду дослідників (С.Мельничук, І.Небесник, О.Цвігун, Т.Танько, А.Омельченко, О.Кравчук, М.Маріо та ін.).

Історико-педагогічний аспект проблеми естетичного виховання у вищих навчальних закладах України сучасного періоду спеціально не досліджувався, хоча окремі аспекти естетичного виховання студентської молоді розглядалися на рівні історико-генетичного аналізу. Як правило, ці роботи пов'язані з підготовкою вчителя.

Формулювання цілей статті. Розглянути проблеми естетичного виховання студентської молоді та певні тенденції розвитку естетичного виховання у вищих навчальних закладах України на сучасному етапі.

Виклад основного матеріалу. 70-ті роки ХХ століття – утвердження естетики як вагомого філософського напрямку, дискусії між представниками природничого і суспільного напрямків у естетиці, створення теорії естетичного виховання, упорядкування системи вищої освіти. Кінець ХХ ст. став періодом становлення української державності і, відповідно, переосмислення усіх завдань розвитку соціокультурної сфери в цілому і системи вищої освіти зокрема, утвердження духовних основ естетичного виховання та його повернення до художньо-естетичних традицій, національного ґрунту, визначення якісно нових вимог до випускників вищих навчальних закладів, переосмислення сутності освіти як духовної діяльності, яка формує образ людини певного історичного часу.

Значне місце в трансформації вищої освіти в цьому напрямку посідає розкриття морально-естетичного потенціалу надбань культури, формування естетичної свідомості, естетичних цінностей людини через естетичну діяльність, естетичну творчість, зв'язок естетичного і духовного, естетичного і професійного розвитку особистості.

Г. Сагач з позицій осягнення краси в контексті соціального поступу розглядає еволюцію пріоритетів в освіті від людини розумної до людини духовної і визначає місце слова як могутнього засобу естетичного, морального та духовного виховання студентської молоді. Особливе місце надається формуванню естетичної культури особистості в умовах вищої освіти.

Принцип естетизації у вищій школі розглядаємо як принцип, що спрямований на виховання духовного піднесення, одухотвореності особистості майбутнього спеціаліста. Специфічність естетизації навчально-виховного процесу у вищих навчальних закладах полягає в чіткій спрямованості формування у студентів естетичної картини або естетичного образу світу у всіх його проявах. „Естетична картина” в уявленні студентів як образ краси формується через відчуття естетики середовища, занурення в красу буття, яке є неповторним емоційним фоном збудження світлих почуттів радості, задоволення, душевного спокою і тепла, естетичної насолоди.

Специфіка естетичного виховання у вищій школі обумовлена зв'язком естетичного та професійного розвитку особистості студентської молоді, особливостями студентства як специфічної соціальної групи, сучасним станом соціокультурної, політичної та економічної ситуації в Україні, тенденціями розвитку вищої школи в напрямку виходу її в західноєвропейський простір.

Вирішальну роль у розв'язанні проблеми естетичного виховання у вищих навчальних закладах відіграють такі чинники:

- рівень розвитку естетичної теорії як основи естетичного виховання;
- філософія вищої освіти, спрямована на формування духовного складу людини-майстра, майбутнього професіонала;
- духовні цінності українського суспільства, художньо-естетичні та історико-педагогічні традиції українського народу.

Фактори, що зумовлюють стан естетичного виховання у вищих навчальних закладах України на сучасному етапі:

- естетична освіта і естетична інформованість;
- інтерес до мистецтва і здатність його естетично сприймати та оцінювати з точки зору загальнолюдського і національного естетичного ідеалу;
- естетичне середовище,
- освітньо-культурне середовище;
- естетично-моральні основи культури спілкування;
- естетичне ставлення до праці;
- участь студентів у різних видах художньо-естетичної творчості;
- засоби масової інформації і особливості сучасного інформаційного простору, інформатизація освіти, підключення закладів освіти до Інтернет.

Необхідною умовою функціонування принципу естетизації є емоціогенність організації змісту та методів навчально-виховного процесу. Вона присутня на всіх його етапах – від установки до акту творчої діяльності. Провідними є такі складові естетизації навчально-виховного процесу, як естетичні аспекти змісту освіти, розгляд педагогічного процесу як засобу спілкування та твору мистецтва, образність мислення.

Виділимо сукупність основних естетичних компонентів, які лежать в основі здійснення естетизації у навчально-виховному процесі вищої школи:

- естетична спрямованість взаємодії викладача і студента, повне порозуміння і естетичні переживання під час діалогової форми спілкування;
- естетичний світ, загальна культура, інтелектуальність викладача і студента;
- естетичні аспекти змісту освіти, які потребують естетичного сприймання на аксіологічних та гедоністичних основах як естетичної цінності;
- краса педагогічної дії (І.Зязюн);
- педагогічний процес має риси художнього образу, твору мистецтва (Д. М. Каган);
- емоційна насиченість, витонченість, естетична виразність викладу матеріалу;
- культура думки і краса слова;
- мажорна, поетична тональність навчального процесу;
- образність мислення, постійне спілкування з мистецтвом як засобом пізнання і естетичних переживань [2, с.5].

Вибір і створення різноманітності форм естетичного виховання – як традиційних, так й інноваційних – у вищих навчальних закладах визначається творчим підходом педагогів вищої школи. На зміст, форми і методи естетичного виховання у вищих навчальних закладах України сучасного періоду впливає структура цінностей суспільства, соціальне самопочуття, морально-психологічний стан молоді, індивідуальні ціннісні переваги і ціннісні орієнтації, духовні потреби студентської молоді, вивчення естетичного досвіду минулого, історико-культурних традицій естетичного виховання молоді, осмислення естетичних аспектів власної професійної діяльності.

На специфіку естетичного виховання студентської молоді сьогодення також впливають політичні процеси в державі, які певною мірою стримують процес формування духовних потреб, в тому числі й естетичних.

Висновки та перспективи подальших розвідок. Педагогічною наукою і практикою вищих навчальних закладів України накопичено великий досвід естетичного виховання студентської молоді у вищих навчальних закладах різного спрямування. Помітним є процес взаємозбагачення набутих форм, технологічних рішень залучення студентської молоді до естетичних цінностей, до мистецтва, зокрема в навчальних закладах різного спрямування.

Досягнення теорії і практики естетичного виховання студентської молоді у вищих навчальних закладах різного спрямування на сучасному етапі в Україні можуть використовуватися в країнах дальнього зарубіжжя. Вони цікаві, перш за все, тим, що звернені до внутрішнього світу людини, до прагнення сформувати гармонію краси людського духу, краси людської сутності.

Аналіз теорії естетичного виховання у вітчизняній науці сучасного періоду, практика організації естетичного виховання в різних вищих навчальних закладах України дозволяє визначити певні тенденції, що склалися в естетичному вихованні студентської молоді наприкінці ХХ ст.:

- естетичне виховання молоді розглядається в контексті духовного розвитку особистості, утверджуються аксіологічні підходи до художньо-естетичного виховання (Л. Масол, Н. Миропольська, О. Рудницька, В. Дряпіка, В. Бутенко);
- пріоритет у естетичному вихованні на сучасному етапі надається мистецтву як найважливішому засобу духовного перетворення особистості і формування в неї ціннісних орієнтацій;
- плюралістичне співіснування різних поглядів на сутність естетичного і художнього виховання в історичній ретроспективі і сьогоденні, у світових і регіональних вимірах (Л.Масол);

- орієнтація вищої освіти в ХХІ столітті в Україні на культуротворчі і особистісно-розвивальні функції особистості зумовлюють естетизацію освітнього простору і навчально-виховного процесу;
- зростання уваги до використання національних художньо-естетичних традицій у естетичному вихованні, до проблем художньо-естетичної творчості;
- посилення уваги до естетико-екологічної культури майбутнього фахівця; до релігійного виховання, яке спирається на значний естетичний потенціал;
- підвищення інтересу і рівня наукової розробки проблем естетичного виховання в дальньому зарубіжжі;
- зниження вартості художніх цінностей, що веде до утвердження споживацької психології молоді, антиестетичний вплив «індустрії розваг», її спрямованість на збудження почуттів насильства, жорсткості, конформізму;
- визнання естетичного виховання як найважливішого чинника розвитку в студентській молоді ідеалів добра й краси в умовах мас-медіа освіти;
- значне скорочення теоретичних і практичних розробок проблем естетичного ставлення до праці, естетики побуту, естетики поведінки [3, с. 182-183].

Тенденції, що склалися в естетичному вихованні у вищих навчальних закладах України на сучасному етапі, повинні сприяти створенню нової концепції і теорії естетичного виховання студентської молоді в Україні.

Література

1. Рейзенкинд Т.Н. Взаимодействие искусств в подготовке педагогических кадров к художественно-просветительской деятельности: автореф. дис. на получ. уч.степени д. пед.н.: спец. 13.00.05 «Теория, методика и организация социально-культурной деятельности» / Т.Н. Рейзенкинд. – М., 1998. – 51 с.
2. Шевченко Г.П. Естетизація навчального процесу у вищій школі / Г.П. Шевченко // Гуманізація навчально-виховного процесу: Наук.-метод. зб. – Вип. IV / За ред. Легенького Г.Л., Сипченка В.І. – Слов'янськ: ІЗМН-СДП, 1998. – С. 3-6.
3. Шевченко Г.П. Естетичне виховання у вищих навчальних закладах України у сучасний період / Г.П. Шевченко, Х.М. Джабер. – Луганськ: Вид-во СНУ ім. В.Дала, 2004. – 208 с.

Г.П. Шевченко
(Луганськ)

РАЗВИТИЕ ЭСТЕТИЧНОГО ВОСПИТАНИЯ В ВЫСШИХ УЧЕБНЫХ ЗАВЕДЕНИЯХ УКРАИНЫ НА СОВРЕМЕННОМ ЭТАПЕ

В статье рассмотрены проблемы эстетического воспитания студенческой молодежи, определены тенденции развития эстетического воспитания в высших учебных заведениях Украины на современном этапе.

Ключевые слова: эстетическое воспитание в высшей школе, эстетическая культура, принцип эстетизации.

G.P. Shevchenko

NOWADAYS DEVELOPMENT OF AESTHETIC EDUCATION IN HIGHER EDUCATIONAL ESTABLISHMENTS OF UKRAINE

In the article are considered the problems of aesthetic education of student youth, principal trends of aesthetic education development in higher educational establishments of Ukraine on a modern stage are determined.

Key words: aesthetic education at high school, aesthetic culture, principle of aestheticism